

Ratko Belobrajčić

Dubravka Ivančić

Marijan Jurinčić

Anka Pravdica

NARODNA NOŠNJA ŽENSKA STOMANJA NABRANICA

UVOD

S obzirom na naglu promjenu stanovništva Crikvenice i visoku životnu dob domicilnog stanovništva, koje se nažalost sve više prorjeđuje, shvatili smo da je “pet do dvanaest” za prikupiti što je moguće više podataka o načinu odijevanja žitelja područja na kojem se danas proteže Crikvenica. Povod ili iskra koja nas

je potakla na taj rad bila je ženska stomanja nabranica bake gđe. Jelke Car Solarinke, stara oko 150 godina, kao i crni kas jednako star. Mislili smo i nadali se da mora postojati još dokaza, a i da ljudi nešto o tome znaju.

Na koji smo način radili? Preko medija potakli smo domaće stanovništvo na pretraživanje starih škrinja, ormara i ladicica. Bilo je nevjerojatno koliko smo odjevnih predmeta dobili na uvid. Sve smo zapisali, opisali, fotografirali i vratili vlasnicima. Vrijedna je bila i usmena predaja.

Skupljeno je i mnogo fotografija, žena i djevojaka u nošnjama. Prema dostupnim podacima u Crikvenici je dva puta obnavljana nošnja i to 1933. godine, prilikom otvaranja spomenika Vodovodu. Drugi puta je rađeno



PREZENTACIJA
OBNOVLJENE CRIKVENIČKE NARODNE NOŠNJE
Crikvenica, 14. 08. 1995.



na obnovi narodne nošnje 1987.g. za potrebe folklorne grupe pri KUD-u «Vatroslav Lisinski», Crikvenica. Tu obnovu vodila je prof. dr. Radmila Matejčić. Kod tih obnova nošnje ni jedna stomanja nabranica nije rukom vezena. Nažalost ni pisanih materijala o tim obnovama nismo pronašli, osim Almanaha učiteljice Osnovne škole u Crikvenici, gđe. Zore Zastavniković (radila je u školi od 1934.g. do 1947.g.) iz 1940.godine. Tu ona daje detaljan opis tradicionalnog odijevanja, te potiče stanovnike Crikvenice na čuvanje takve tradicije.

Način odijevanja nekog kraja usko je vezan s nizom različitih čimbenika, kao što su: klimatske prilike, gospodarska moć stanovništva, doticaji s drugim kulturama, poznavanje određenih tehnologija izrade i drugo.

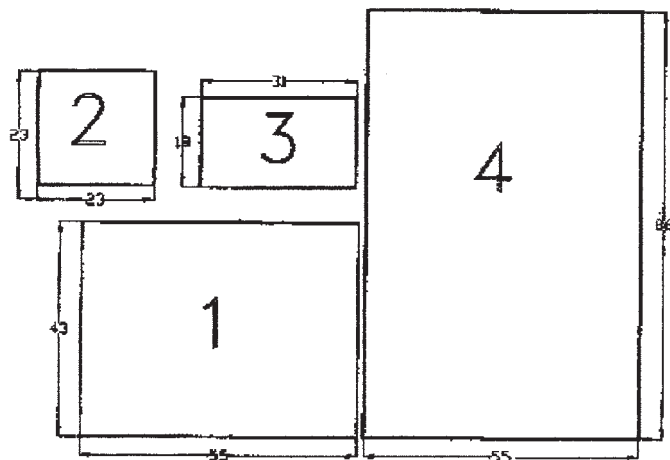
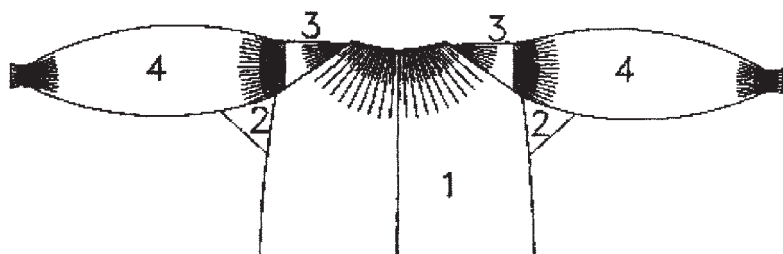
Prostor nam ne dozvoljava da na ovom mjestu govorimo o povijesnim, kulturnim i gospodarskim prilikama Crikvenice. Jednom riječju objasniti ćemo da se koncem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća Crikvenica gospodarski opredjeljuje za turizam, pa se i način odijevanja stanovnika prilagođava novom vremenu. Muški dio stanovništva uglavnom se iseljava (gospodarska migracija), pa se kod njih mnogo ranije gubi tradicijski način odijevanja. Krajem XIX. i početkom XX. st. kod muškog dijela stanovništva, od tradicijskog načina odijevanja preostala je samo košulja – stomanja nabranica, dok se ženska tradicijska odjeća održala nešto duže i to kao dio odijevanja za javne i privatne značajne zgrade (proslave, ženidbe).

Od 15. veljače do 14. kolovoza 1995.g. naša grupa u okviru KUD-a «Vatroslav Lisinski» Crikvenica radila je vrlo intenzivno na prikupljanju podataka o narodnoj nošnji Crikvenice. Kod toga zadali smo si stroge kriterije. prije svega, dijelovi nošnje i podaci trebali su biti isključivo s područja mjesta Crikvenice. Veliku stručnu pomoć u specifičnoj izradi stomanja nabranica dala nam je etnologinja iz Rijeke, prof. Beata Gotthardi. Gđa Gotthardi sudjelovala je u radu grupe i bila nam sigurni oslonac kad smo negdje zapeli. A u pitanjima, kako izraditi ovratnik stomanje nabranice, kako spojiti sve njene dijelove, imali smo pomoć u osobi gđe. Nevenke Pelić rođ. Župan.

Na ovome mjestu moramo priznati da smo imali podršku Poglavarstva grada Crikvenice i to moralnu i materijalnu.

NAČIN IZRADE STOMANJE NABRANICE

Ženska stomanja nabranica izrađivala se od kupljenog finog bijelog platna, čija struktura je ujednačena, a muška stomanja nabranica izrađivala se od nešto



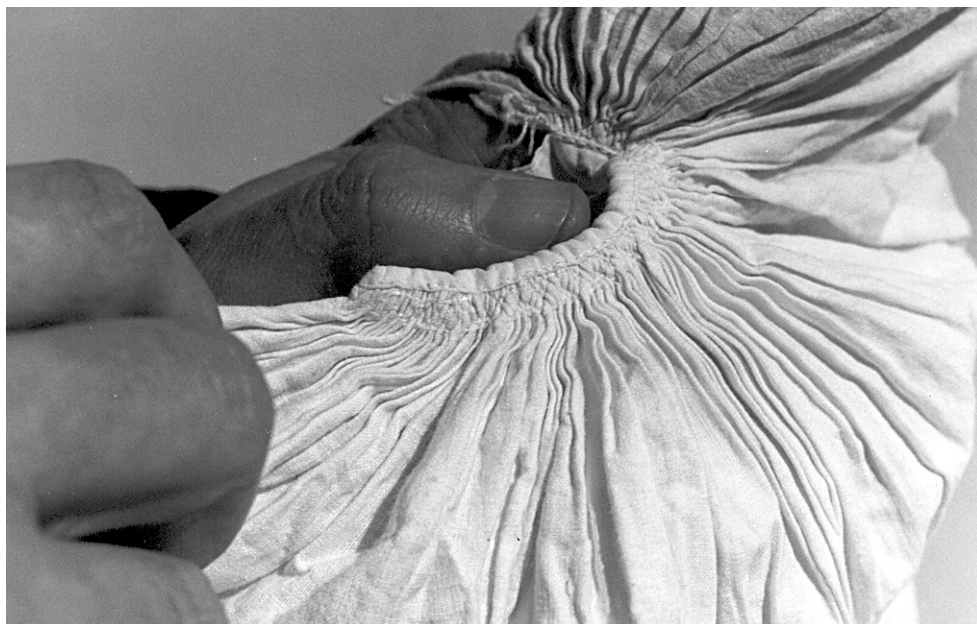
Kroj stomanje nabranice

punijeg bijelog platna. Koliko je potrebno znanja i tehnike da se stomanja izradi, neka ilustrira podatak da se za izradu stomanje nabranice upotrebljavaju tri vrste konca: za šivanje, za nabiranje i za vezenje.

Kroj stomanje nabranice veoma je jednostavan; sastoji se od kvadrata i pačetvorina. Opisat ćemo redoslijed kojim se košulja nabranica izrađuje.

Dio br. 3., koji leži na ramenu, širok je 30 cm, a dugačak 18 cm, od vrha ramena do vrata. Na donjem dijelu, na ramenu, platno se preklopi u visini 1,5 cm i spoji s osnovom, ali bodom ažura (iz platna se izvade uzdužne niti a preostale poprečne niti se vezu u pravilne geometrijske oblike); postoji nekoliko tipova ažura. Iznad ažura u visini 5 cm izvezu se motivi prema nahodanju: cvjetovi, vjenčići, starinski puni vez s rupicama "loh štikeraj". Kod muških stomanja je na tom mjestu nekoliko redova ažura.

Kroj rukava (vidi dio br. 4) je širok 86 cm, a dužina mu je 55 cm ili se prilagodi prema osobi. Na vrhu rukava, kod ramena, platno se preklopi 1,5 cm, a preklopljeni dio slobodno strši. Na tom dijelu dvostrukog platna prave se jednostavni nabori s tri niti konca, koji su međusobno po visini razmaknuti 0,3 cm. Ti nabori su jednostavni i plitki, a imaju izgled mijeha na harmonici. Konac, kojim se prave nabori, stegne se (u Novom Vinodolskom taj način izrade zovu na drelicu), tako da dobijemo gusto složene nabore. S tri niti konca stegnemo 86 cm širine rukava, tako da na karaju dobijemo širinu od 30 cm. Taj dio našivamo na dio broj 3 i to tamo gdje je ažur. Kod spajanja ova dva dijela dolazi do izražaja vještina vezilje, jer ovaj spoj nosi cijelu težinu širokog rukava. Rukav se



na zapešću također nabire i to 5 cm od ruba s dvije do tri niti. Taj se dio pokriva s kosom trakicom od platna, koja na kraju nosi dugme i "šakulicu".

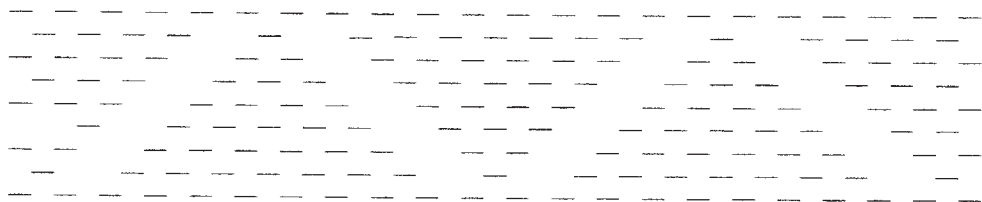
Mala pačetvorina (dio br. 2) ima funkciju proširenja stomanje. Nazivaju je latica. Interesantno je da kad smo vršili usporedbe sa stomanjama nabranicama na Krku ili u nama susjednim mjestima, kod njih je ta latica veličine oko 14 cm, dok u Crikvenici na našim starim stomanjama nabranicama te laticice su znatno veće, od 23 do 25 cm. Spajamo rukav, laticu i tijelo stomanje.

Tijelo stomanje (dio br. 1.) su tri pačetvorine. Ona na leđima je širine 55 cm, a na prsima dvije po 28 cm. Dužina stomanje nabranice je oko 43 cm, ovisi o osobi za koju se šiva. Stomanja je uglavnom duga do pojasa.

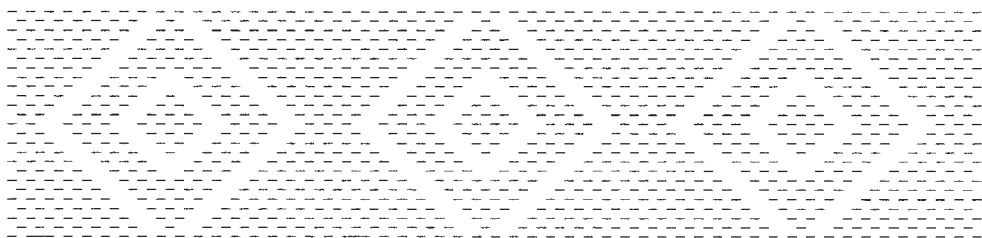
Sada smo došli do najinteresantnijeg dijela, oblikovanja vrata. Imamo 170 cm široko platno oko vrata. Na rubu pravimo nabore prema predlošku. Broj niti za žensku stomanju nabranicu je 9 i to daje visinu od 1 cm oko vrata. Kod muške stomanje nabranice uzima se 27 niti, a one daju visinu od 2,5 cm oko



Uzorak 1. – ženska stomanja nabranica



Uzorak 2. – ženska stomanja nabranica



Uzorak 3. – muška stomanja nabranica

vrata. Kod ovog nabiranja iglom ubadamo vodoravno po jednoj niti, dok okomito preskačemo četiri niti. Ako smo radili ispravno, stezanjem niti dobijemo lijepi vez. Ukupna dužina "vrata" na ženskoj stomanji je oko 18 cm i malo je naprijed otvoren. Kod muške stomanje širina "vrata" je prilagođena prema osobi i na kraju ima dugme i "šakulicu". Unutrašnjost pasice na vratu završava se jednom kosom platnenom trakom. Kod ženske stomanje posebno se izrađuje jedna uska traka koja slijedi otvor vrata do kasa. Na toj traci se kukičanjem izrađuje prozračna čipka široka 8 cm (svaki novi red ima jednu petlju više), ili se nabire čipka. Istom čipkom se završava rukav na zapešću.

Ovaj način vezenja nismo pronašli ni u jednoj knjizi o ženskim ručnim radovima. Cilj ovog pothvata bio je predočiti kraj i vez stomanje nabranice, koji se na ovom području već pomalo zaboravlja.

MATERIJALNI DOKAZI

Stara ženska stomanja nabranica

Broj nalaza: sedam primjeraka

Starost od 100 do 150 godina

Vlasnici:

Jelka Car Solarinka

Lidija Kolonić Gržičić 2 komada

Nevenka Pelić Župan

Marijan Jurinčić Barin

Marija (Micika) Car

Kornelija Barac

Nove stomanje nabranice

Vlasnici:

2 kom ženskih stomanja nabranica u predvorju Gradske vijećnice

1 muška stomanja u predvorju Gradske vijećnice

1 muška stomanja u Poglavarstvu Grada Crikvenice

1 muška stomanja nabranica u KUD-u »V. Lisinski« Crikvenica

1 ženska stomanja u Osnovnoj školi «Zvonko Car»

1 ženska stomanja u KUD-u «V. Lisinski» Crikvenica

1 ženska stomanja Ljerka Car Matutinović

1 ženska stomanja nabranica Estera Brnjac

1 ženska stomanja nabranica Kristina Brozičević

1 ženska stomanja nabranica Tea Barac

1 ženska stomanja nabranica Ana Dorić

1 ženska stomanja nabranica Vjekoslava Kos-Grabar

- 1 ženska stomanja nabranica Jasna Matejčić
- 1 ženska stomanja nabranica Martina Matejčić
- 1 ženska stomanja nabranica Sandra Mužević
- 1 ženska stomanja nabranica Ella Stojčić –Gerhard
- 1 ženska stomanja nabranica Adriana Paljaga

Sve ove stomanje vezene su prema navedenim predlošcima, a vezle su ih Ljiljana Zec iz Rijeke tri primjerka, te iz Crikvenice Božica Grbavac tri primjerka, Marija Paljaga jedan primjerak, Vita Kozina jedan primjerak, a sve ostale izvezla je Nevenka Pelić rođena Župan.

Cilj akcije bio je sačuvati od zaborava jedan mali dio kulturne baštine. proučili smo kroj i izradu stomanje nabranice. Posebno smo ponosni što smo točno rekonstruirali način rada veza na stezanje (U Novom Vinodolskom to nazivaju na drelicu), koji je odavna već zaboravljen na našem području.

Ponosni smo na to da su naši sugrađani prihvatili obnovljenu nošnju i o svom trošku je sašili.



Sažetak

Narodna nošnja Crikvenice je u ranijim razdobljima već dva puta obnavljana, ali o tome nisu sačuvani nikakvi pisani tragovi. Godine 1995. grupa entuzijasta u okviru KUD-a «Vatroslav Lisinski» organizirala je prikupljanje podataka o izvornoj narodnoj nošnji Crikvenice. Pronađeno je sedam primjeraka čija se starost procjenjuje od 100 do 150 godina. Kroj i vez stomanje nabranice rekonstruiran je uz pomoć etnologinje prof. Beate Gotthardi iz Rijeke.

Ključne riječi

Ženska stomanja nabranica, vez na stezanje, obnavljanje nošnje.

Summary

Ratko Belobrajić / Dubravka Ivančić / Marijan Jurinčić / Anka Pravdica

FOLKLORISTIC DRESS – FEMALE SHIRT

Folkloristic dress of Crikvenica has been modified two times in history but there is no written evidence about it. In 1995. a group of enthusiasts from KUD "Vatroslav Lisinski" organized the collection of data about original folkloristic dress of Crikvenica. They found seven dresses and believe they are 100 to 150 years old. The model and embroidery were reconstructed with the help of prof. Beata Gotthardi from Rijeka.

Keywords

Female shirt, reconstruction of folkloristic dress

Literatura:

Dr. Rudolf Horvat: Politička povijest grada Rijeke Kolo 1906.g.

Brozo Brozović: Vinodolska Knežija i morska kupališta 1938.g. str. 70

Vinodolski Zbornik 3 str.397

Vinodolski Zbornik 5 str. 309

Vjekoslav Klaić: Krčki knezovi Frankopani

E.Laszowski:Hrvatske povijesne građevine

Dragutin Hirc: Hrvatsko Primorje, pretisak 1891.g.

Ivo T.Franić:Hrvatsko Primorje Meja i Praputnjak, 1937.

Ivan Erceg: Položaj i obveza Pokupskih, Gornjokotarskih i Vinodolskih kmetova u svjetlosti urbarijalnih regulacija (1775-1780)

Jelka Radauš Ribarić: Narodne nošnje Hrvatske, Etnografski muzej Zagreb, 1975.

Bilješka o autorima

Marijan Jurinčić, Crikvenica, oec.,direktor hotela Omorika, «Jadran» d.d. Crikvenica.

Ratko Belobrajić, Crikvenica, dipl.ing., direktor HE «Nikola Tesla»,Tribalj

Dubravka Ivančić, Crikvenica, prof. povijesti u mirovini

Anka Pravdica, Crikvenica, dipl.oec. u mirovini